ACC. N:R M. 467:58.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

100

101
Svedjebjär

Det finnes ett rätt högt berg i närheten av Mjöhult kallat Svedjebjär. Under den tid snapphanefejden rasade i Skåne var detta bebott ev tre soldater vid namn Stål, Lans och Flinta. De hade sina stugor och torp uppe i skogen. Vid flera tillfällen hade de lyckats hindra snapphanarna i deras förehavanden vilket bidragit till att dessa svurit dem hämnd. Det hände en gång att svenskarna drogo sina i byarna där omkring förlagda trupper därifrån. Snapphanarna, som fått vetskap om detta, kommo nu i stor myckenhet ned från Hallandsås och belägrade berget från alla sidor. Sedan antände de skogen, varvid husen med soldaterne blevo tillspillogivna. Ingen enda av dem eller deras familjer lyckades undkomma. Sedan har berget blivit kallat för Svedjebjär, och växte icke på många år någon skog på detsamma.

102
Ortsägen

I närheten av fyrvaktare stugan vid nordvästra spetsen av Kullaberg finnes en djup skåra i berget, Sägnen berättar, att vid ett tillfälle kommo vikingar seglande från Kattegatt in mot samma berg, och hade de därvid så skarp fart, att deras fartyg törnade emot så våldsamt, att berget klyvdes mitt itu och den ifrågavarande skåran uppkom.

ACC. N:R M. 467 : 59.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

102 ——

Potta Långhaka

Det fanns en rik bondkvinna i Pattmjälhult, Farhults socken, som var mycket snål efter jordisk vinning. Hon unnade knappast sitt folk att äta sig mätta. På grund av denna sin snålhet samlade hon också med tiden en rätt betydande förmögenhet. Men när hon dog kunde hon icke föra denna med sig. Därför brukade hon också att efter döden besöka gården. Man fick ingen ro för henne i denna. Man beslöt därför att flytta "Potta Långhaka", som hon gemenligen kallades ut på en äng vid Pattmjöhult och gräva ned henne där, för att därigenom få frid och ro i gården. Så skedde. Hon nedsattes mer än tre alnar under jorden och för säkerhets skull slog man en grov ekpåle genom kistan. Så gick allt bra och man hörde icke på många år av Potta Långhaka. Men vid ett tillfälle långt därefter, då man var sysselsatt med att slå ängen ifråga var det en dräng, som högg tag i pålen. Men det skulle han aktat sig för, ty samtidigt hördes en röst nedifrån:"Rucka, rucka, hopp, så kommer Potta Långhaka åter opp." Drängen blev förfärligt rädd och släppte ögonblickligen pålen. Sedan dess har ingen vågat röra vid denna och Potta Långhaka får väl stanna där hon är. För resten är denna för länge sedan uppruttnad. Men de gamla brukade utpeka var den stått.

103

104

ACC. N:R M. 467:60.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En gammal byordning, som förr varit gällande från Väsby by omförmäler bland annat att åldermannen skulle icke allenast hålla ordning på skorstenar och gärdesgårdar, utan också känna kvinnorna på"pattarna" (spenarna) för att söka konstatera huruvida de haft närmare förbindelser med karlspersoner, detta för att därigenom utröna huruvida de skulle få ha brudkronan vid bröllopet eller icke. Varje gång då ett bröllop skulle avhållas hade man att undersöka detta.

104
Byordning

105

ACC. N:R M. 467:60.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

105

Mjölk-
hare

I närheten av Mjöhult fanns för en del år sedan en gubbe, som uppgav att han hade en mjölkhare, som kunde bära mjölk till honom från vilken av grannarna han önskade. Detta kunde ingen hindra honom.

En mjölkhare kunde ingen skjuta utan genom begagnande av en silverkula. Men då en dylik, genom användande av en sådan kula, av någon snäll skytt blev skjuten, och jägaren kom för att bese vilebrådet, fann han enligt de gamles förmälan endast en hög hyvelspån.

ACC. N:R M. 467:62.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det fanns för många år sedan en doktor, som innehade den
här i socknen (Hästveda) belägna gården Stenkeslycke. Hans namn
var Sanrow. Denne hade en piga och en dräng, som hade mera fria 106
tyglar än de egentligen borde haft rätt att ha. De tyckte om var-
andra och det var endast en tidsfråga när de skulle gå i brudstol. Ortsägen
Vid ett tillfälle då doktorn var borta brann hela gården ned. Alla
människor i trakten trodde att det var drängen och pigan som an-
tänt densamma. Men doktorn, som höll dem för att vara ärligt och
hyggligt folk kunde icke förmås tro detta. Han trodde det skett
av våda. Snart nog uppförde han åter gården. Pengar saknades icke,
skog ej heller. Men när doktorn var död flyttade de båda tjänarna 107
till Påarp i samma församling, där de köpte sig en stor gård, som
det uppgavs för de pengar de tagit från honom. Man trodde att de
vid antändningen av gården gömt en hel kista eller skrin fullt
med silverpengar i brunnen och att de först efter doktorns död
vågat taga upp densamma.

ACC. N:R M. 467:63.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

107
Midsommar

Under min barndom var det ännu vänligt att Lunvarnsborna på midsommaraftonen brukade samlas vid den i närheten av byn belägna Sanktans källa (Sankt Hans källa) där man roade sig med varjejehanda lekar och för övrigt drack av vattnet, som ansågs ha en mycket välgörande kraft.

ACC. N:R M. 467:64.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

108
En klok

Det fanns i min barndom en mycket beryktad klok kvinna i Småland, som man även härifrån trakten brukade besöka i händelse av sjukdom. Hon kallades gemenligen för Kloka-Anna. Min mor och Skräddare-Ingrid lagade en gång sällskap dit upp för att fråga henne till råds angående någon magkrämpa, varav de ledo. Därom hade hon besked innan de anlände och sade dem på rak arm deras ärende. Hon ordinerade också åtskilligt för dem, men innan de gingo därifrån sade hon till dem, att icke säga något om henne eller hennes yrke förrän de kommit utom gränsen, ty då skulle det onda bli ännu värre och deras resa alldeles förgäves. Mor brukade tala om, att det var så mycket folk där att de lågo som sillar på golvet.

109

ACC. N:R M. 467:65

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

109
En klok

Då min man levde foro han och jag en dag upp till Sjuhult att söka den där boende kloke mannen Anders Hansson. Mannen led av en svårare krämpa och hade länge sökt doktorn för denna, dock utan resultat. Anders Hansson var vid vår ankomst dit sysselsatt med höstarbete, men kom snart hem, emedan han kände på sig att någon fanns på gården, som önskade erhålla hans råd. Det var en medelstor, rätt satt, rund och trind gubbe, med ett fryntligt anlete och ett gott sätt att taga emot de främmande. Mannen uppgav sin sjukdom och huru denna gestaltade sig. "Ja, det visste jag förut," 110
sade Anders Hansson och tillade:"se sådant känner jag på mig förut, ehuru man ej har tid att tänka mycket på sådant då man är ute och arbetar."

Vid ett annat tillfälle besökte vi honom att söka för ett barn, som led av skäver. Även detta visste han och ordinerade jämväl en hel del blommor, som vi sedan plockade på ängarna utmed Helgeån. Dessa blommor torkade vi enligt hans anvisning i solskenet. Sedan lade vi dem i en linnepåse, vilken lades på barnets mage. Då vi hållit på med detta någon tid gick sjukdomen bort och flickan kunde åter stå på sina ben.

ACC. N:R M. 467:66.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

111
Begravning

Under min barndom fanns det kyrkostallar både i Lunshult och Virestad. Man brukade vid begravningar samlas i dessa. Där var ett litet bord dukat och där slog man upp sina grötfat. Begravningsgästerna, som ofta hade mera än en mil att gå, kände sig vanligtvis sugna, och innan man begav sig i väg till gillesgården tog man sig något till bästa vid stallarna. Man fick icke försumma mässan i kyrkan vid en begravning. Den skulle man alltid besöka innan man avåt måltiden.

Man bar alltid liken till kyrkan och då man skulle byta om sprang man fram för att göra detta. Man fick ej stanna till med liket.

ACC. N:R M. 467 167.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

112
Gillen

På alla gillen hade man ännu i min barndom grötar. Alla, som skulle bevista ett sådant hade en dylik gröt med sig. De förmögnare använde sig därvid av kopparformar och de mindre förmögna av sådana som voro urgröpta av trä. Gröten, som var kokad på risgryn, var mycket hård så att man kunde skära den i stycken och äta den på detta sätt.

Då man skulle till kyrkan vid ett bröllop var det vanligt, att en person körde sist i bröllopsskaran med ost och bröd samt "nävagröt," att därmed traktera skyttarna, som sköto för brudparet. Brännvin skulle naturligtvis också vara med. (Hjärsås socken).

113
Begravning

Den förste i Hjärsås församling, som körde lik till kyrkan var en bonde i Vrångafälla. Han skaffade sig för ändamålet en särskild vagn. Han hade emellertid en torpare, gammal ryttare för resten, som hette Broman. "Han skall slippa att köra mig till kyrkan" sade denne en gång vi höstade ängarna. Men ingen fästade sig vi det talet. Någon tid senare dog emellertid Broman och man skulle köra honom till graven. Men när man kom till Axeltorp brast axeln under vagnen, som där blev stående. Under återstoden av vägen fick man bära liket till graven. Broman hade rätt.

ACC. N:R M. 467:68.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

För många år sedan talade man om att det fanns de i Slimminge (Broby socken) som hade mjölkharar till sitt förfogande. Dessa mjölkharar"pattade"kreaturen, och man var övertygad om att de som på detta sätt blevo utsatta, sedan icke i fortsättningen kunde trivas. Ej heller trodde man att en dylik ko skulle bli i kalv. 114 Mjölkhare

Om en jägare hade en hund och man ville hindra denne att gå efter villebråd skulle man blott taga en fläsksvål och gnida honom om näsan med, så skulle han icke mera den dagen kunna lukta upp något villebråd. Jakt

115

Att dressera en stövare var synnerligen lätt, medan det däremot föll sig betydligt svårare att dressera en hönshund. Under dressyren fick ingen annan person komma i hundens närhet eller tilltala honom. Då kunde denne göra galet av allt ihop. Man brukade ha ett rep om halsen på hunden. Detta skulle vara försett med träkavlingar och å dessa kavlingar voro smärre spikar inslagna. Då hunden icke ville lyda drog man i snöret eller länken varvid spikarna trängde in genom huden och han var nödsakad gå dit man ville. Han lärde sig ock av med att rusa.

Det fanns i min barndom en gubbe i Njura, gemenligen kallad Per Skräpp, om vilken man brukade säga, att han kunde skjuta vad villebråd som hälst. Han blåste i en pipa och det kom fram ur skogen. 116 Personsägen

Man skulle akta sig för att under midsommardagen bryta av Midsommar

ACC. N:R M. 467:69.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

blomster och dylikt, ty dessa hade ingen verkan med sig. Men däremot de blommor, som man på midsommaraftonen plockade voro alldeles utmärkta. Av dem kunde man nämligen få de allra utmärktaste dekokter, att användas till botande av sjukdomar både hos människor och djur. 116 Midsommar

Den förste som använde sig av plog i Broby församling var hovpredikanten Angeldorff. Under mitten av 1850 talet tjänade hos honom en smålänning vid namn Andreas och såg jag honom då plöja. Jag hade aldrig förr sett en plog och tyckte det var ett besynnerligt redskap: Man körde den med oxar. Först hade man begagnat en sorts årder med lång stång kallat "stångår", men lade dessa icke jorden i tilter på sätt som plogen, vilken var försedd med vändskiva. I Slättarp fanns ingen plog förrän 1862 då jag köpte en Överum n:r 7. Men den gick skäligen dåligt emot dem som sedermera kommo i bruk. 117 Jordbruk

Ej heller fanns det i min ungdom järntinnaharvar. Man begagnade sådana av trä. De tillverkades av bonden och drängarna, merendels om vinterkvällarna, då man ofta flyttade hyvelbänken in i ett hörn av storstugan. Vi hade oftast tinnar av avenbok, vilka voro lika starka som sådana av ek, vilka en del begagnade. Man lyckades emellertid hålla åkrarna rena med dessa harvar. Först under 1850 talet började man använda järnharvar här i orten. Man hade erhållit impulserna härtill från de närbelägna herrgårdarna. 118

ACC. N:R M. 467 : 70.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Under 1870-talet kom så klösen, som i sin större gestalt kördes med tre eller fyra hästar. Man ansåg den för tung för ett par. 118

De gamla brukade oftast freda sig för höken genom att resa en kvast på en stång och sätta denna utanför gården. Eller också hängde man en skjuten skata eller kråka på en sådan, då man trodde att höken skulle avhålla sig från att komma till gården. 119 Fågeltro

Göken fick man ej skjuta. Det var farligt och den som sköt en sådan kunde vara förvissad om att han drabbades av olycka på det ena eller andra sättet. På våren längtade man alltid efter göken, under väntan på varifrån han första gång skulle höras. Man sade Fågeltro

Nor nö
Öster dö
Sunnan sojan (säd)
västan glajan (glädje)

Då snigeln kryper högt upp på vägar och stenar kan man förvänta regn. Men när han håller sig nere blir det torrt. Ser man många sniglar uppkomma på vägen blir det regn. Väderleks-märke Snigel 120

Då jag var pojke hade vi en ko, som vargen bitit svansen av. Alla korna kommo därvid hem till gården (Slättarp) och skreko alldeles förfärligt. Kon var också alldeles uppskrämd, så att var lem darrade på henne. Han hade bitit av svansen så nära intill, att Varg

ACC. N:R M. 467:71

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

det var icke mera än en kvarter lång. Hon kallades sedermera för "vargakon." 120

Hade man tandvärk skulle man peta tänderna med ett hästskosöm och sedan slå detta i en ek. Därigenom skulle det andra försvinna. 121

Ville man veta huruvida man skulle få en flicka, som man höll kär, eller tvärtom, ifall det var en gosse, som tyckte om en flicka, hade man att sätta två kärleksörter mellan två stenar. Ifall dessa drogos till varandra, hade man utsikter att det påtänkta äktenskapet blev av, under det att motsatsen inträffade ifall de vidgade sig från varandra. I min ungdom brukade vi ofta göra detta på försommaren då vi höllo på med potatislukningen. Tydor

Ormbunken var synnerligen bra ifall kreaturen icke lämnade fullgod mjölk eller ifall denna blev förtrollad. Man skulle dock icke giva dem in bladen, utan rötterna av ormbunken. 122 Boskapsskötsel

Då vi badade som barn i Helgeån eller Tydingesjön brukade vi alltid stöta ned en kniv i sanden. Det hade mor lärt oss, emedan vi då icke kommo ut för något i vattnet, vare sig bäckahäst eller sjörå. Bäckahästen

Man fick akta sig för att slå svin med en kvast, ty då erhöllo de dynt. Ett sätt för dem att erhålla sådan var om de gingo ute på ollonbete. De gamla svinraserna hade en sorts dröplar under hakan som gjorde, att de voro mera benägna för erhållande av dynt. Dynt 123

ACC. N:R M. 467:72.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Åderbrock var en farlig sjukdom emedan blodkärlen på ben eller armar sprängdes sönder. Det fanns emellertid kloka som kunde knyta bort sådant. Hara-Hannan i Tydringe ansågs vara i besittning av denna förmåga. 123 Åderbråck

Hade man fått en häst bortstulen skulle man lägga sadelmunderingen i ugnen sedan denna först blivit ordentligt uppeldad, därigenom skulle tjuven ångra sig och återföra den. Återföra stulet

Ifall man stulit ur en kista skulle man lägga en salmbok i kistelädikan och tjuven skulle snart nog komma åter med de stulna varorna. 124

Oblaten behölls alltid vid nattvardsgångar av kloka gubbar och gummor, vilka använde den till trolldom. Sådana sades vara nyttiga för många hithörande ändamål. Oblat

Man skulle aldrig vara rädd om pengar i så måtto att man hade sedlarna strukna och putsade. Ju sämre de vårdades desto lättare hade man att få flera. Slätade man ut dem blevo de odryga.

Stenmossa var ett utmärkt färgämne, vilket min mor alltid brukade begagna sig av då det gällde att få en klar grön färg. Färgning 125

Utanför Slättarp låg en stor sten och brukade mor alltid säga, att den vände sig var gång den luktade nybakat bröd. Mången gång har jag som barn sprungit dit för att se efter, men aldrig såg jag honom vända sig.

Skärtorsdagsnatten var en farlig natt. Dagen också. Då Skärtorsdag

ACC. N:R M. 467:73.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

voro alla häxor i rörelse. Man skulle akta sig för att baka, brygga, spinna, och ävenledes för att ha redskapen ute den dagen eller natten. 125

I närheten av Snöarp, Broby socken, bodde en gumma, som man höll före var i besittning av dåliga konster. Man talade om att en skärtorsdagsmorgon gick hon upp på en närbelägen stor hall och skrek så att det hördes vida omkring:"Så vitt som detta rop går skall jag under detta år ha mjölk och smör!" Man trodde därför också att hon drog till sig av grannarnas ladugårdsprodukter. Man brukade också tala om, att en bonde i närheten, som var ute på jakt ropade emot henne:" du ska´ så annat heller! Det finns de som ha starkare krafter än du." Den bonden ansågs också kunna mera än annat folk. Och från honom kunde hon säkert ingenting taga. 126 Klok gumma

Virvelvinden var farlig att råka ut för. Det var troll i den. När häxorna foro ut till Blåkulla kommo de icke sällan i virvelvindens skepnad. En torpare i Nordanå höll på att så ärter, då en sådan "örlevinn" kom dansande framåt åkern. "Jaså du kommer o vill förgöra min ärtsådd," sa´torparen för sig själv, och fick upp sin fällkniv, som han med våldsam kraft kastade rakt in i virveln. Därmed högg han en torpargumma i låret så att hon blev halt så länge hon levde. Det var hon som var ute och for. 127 Virvelvinden

ACC. N:R M. 467:74.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vid ett tillfälle då vi i Slättarp höllo på med att breda ut lin på marken kom en sådan"hurrandes" och tog hälften av linlasset med sig och förde det högt över skogstopparna bort emot Helgeån, en del över denna. Vi höllo före att det var en trollkäring boende i närheten, som här var framme. 128 Virvelvinden

Det fanns en gubbe I nordanå eller Bassarp, som gården förr hette, vilken hade förmåga att släcka eld. Han brukade gå i cirkel runt denna och läsa en bön. Sedan slocknade det ned efter den plats, där han gått. Han brukade ävenledes vara med då det gällde släcka skogseld och man kunde vara fullt övertygad om att elden ej lyckades komma längre än inom det område, han gått omkring. Klok gubbe

Det fanns för en del år sedan en gammal trollgubbe i Hjärsås socken, gemenligen kallad Dörraberga-Lars. Han brukade att stämma blod genom att läsa följande bön: "Så sannt som vår Herre Jesus Kristus stillade blodflödet på en kvinna, så skall ock blodet på dig N.N. stå i Helga Noe flod." Klok gubbe 129

Lopporna sköts nedåt landet och erhöllo de, som träffades av dessa loppskott benröta eller varjehanda dålighet. Man skulle bota dem genom att skjuta över dem med en bössa, genom vilken någon person ljutit döden. Det skulle ske tre torsdagsmorgnar före solens uppgång. Loppskott

Den nuvarande Per-Mattsgården i Nöbbelöv (Broby socken) 130

ACC. N:R M. 467:75.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

har förr bestått av två hemman. Men under kriget revo danskarna ned byggnaderna å det ena och lade virket härav till bro över Helge- Ortsägen
ån. Sedan blev det aldrig uppbyggt utan övertog bonden å den be- 130
byggda gården även detta.

Det finns en gård i Främnaryd, som för en del år sedan Person-
beboddes av en bonde, som var både falskmyntare och tjuvgömmare. sägen
Det finnes ännu ett rum i samma gård, där de hade sina stämplar.
Och likväl var denne bonde nämndeman. En skön sådan. Tjuvarna i
Kristianstads fängelsehål vid nore port sade också, då han som fånge 131
fördes in bland dem, "nej, se nu kommer vördig nämndemannen. Det var
då riktigt rart att få sådant storfrämmande!"

Då "Främ-Mattsens" utropades exekutivt på auktionen i Broby ropade min far in hemmanet för min halvbrors räkning. Han vågade knappt sedan flytta dit sådant hemskt liv som där hade förts. Mera än en gång kommo tjuvar och stråtrövare dit efter hand, som de utsläppts ur fästningarna, allt under tanke på att den gamle ägaren fortfarande där bodde kvar.

Vid ett tillfälle hade en av de tjuvar, som brukade uppehålla sig i Främnaryd under "Främ-Mattsens tid" varit på Odersberga för att stjäla vävar på vävablekan, under det att Matts höll med en 132
skjuts någonstädes i skogen. Emellertid höll gårdsdrängen vakt så att han gav sig efter tjuven med en yxa. Denne sprang för livet, men då han skulle hoppa över en gärdesgård lyckades han upphinna

ACC. N:R M. 467:76.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

honom och högg honom i hasen med yxan, så att hasasenan gick av. Därefter blev han tagen. Denne bekände sedan på Matts, så att det kommo poliser från staden dit upp att göra undersökning. De funno då en hel mängd tjuvgods på vindar och loggolv i gården samt falskmynteriet som föreståtts av en gammal falskmyntare, som förr suttit inne. De blevo nu tagna och förda till Kristianstads fästning, där de i flera år fingo kvarbli. 132 Personsägen

Då min bror köpt Främnaryd fanns det ett par dåliga personer, som det oaktat ville uppehålla sig där. Min bror sade till dem: " Jag vill ha rent för er. Ni få icke vistas här en dag längre." Den ene av dem sade då:"ja, det ska´du få. Så rent till och med att du kan så rovor på tomten!" Därmed menade han att gården skulle antändas. Detta skedde dock icke emedan han togs några dagar senare. 133

ACC. N:R M. 467:77.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
133 ARKIV

Man hade bi bra mycket mera allmännare förr än nu. Under sommaren då det var riktigt skarpt "drag" med blommor brukade man att"skatta dem." Därvid lossade man kupan från den bräda varpå hon stod och satte så en annan under denna. Detta skedde före dager medan bina ännu sutto stilla. Man brukade sätta en kam för hålet och stryka lera omkring i fogarna, där bägge kuporna stötte ihop. Därefter vände man upp och ned på kuporna så att den tomma kom att stå rätt. Därefter skar man ut en kam av en tunn träskiva så att det blev luft, men ej med hål så stora att bina kunde komma ut. Därefter knackade man händerna å kupans sidor varvid bina gåvo sig upp i den tomma kupan. Då man hörde att alla flugit upp i denna skulle man stå till reds med en bibotten och lägga med händerna på bänken. Sedan var allt färdigt och bina trevos snart lika bra efter ombytet, som före detta. Man blev emellertid nu i tillfälle att taga den honung som de sammanfört i den äldre kupan och de började snart nog att draga i den nya.

Bislakten förrättades på hösten i september. Därvid gick i allmänhet så till att man klippte tumsbreda pappersremsor. Dessa doppades sedan i stångsvavel, som man smält i ett kärl, så att de blevo ordenligt impregnerade. All bislakt skulle förrättas å Mose dag, som inföll den 4 september. Tidigt på morgonen, medan bina ännu icke voro i verksamhet passade man på att förrätta slakten. De anförda svavelförsedda remsorna tändes och fördes in i kupan.

ACC. N:R M. 467:78

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

De brunno icke men rökte alldeles förfärligt. Man fyllade i flustret
med dylika remsor så att röken blev av alldeles förfärlig beskaf-
fenhet. Man hade utanför flustret antingen ett grovt papper, på 136
vilka hål prickats eller ock en kam, som man satte för. Bina dom- Biskötsel
nade tämligen snart av kvävda till följd den hemska röken. Till en
början surrade de alldeles förfärligt där inne, men då man förnam
att allt blev tyst tog man kupan och tömde ut bina i en närstående
kittel, som var fylld med vatten. De som ännu voro vid liv drunk-
nade därför i denna. Därefter kunde man utan besvär taga honungen.
En del av honungen åts med vaxet på. En del annan pressades på så 137
sätt, att man lade den i en påse, som var öppen i båda ändar. Två
starka personer togo så bemälta påse, en i var ända och vredo den
så, att honungen pressades genom tyget. Efter det att allt i ho-
nungsväg pressats ut slog man vatten på återsoden, som lakades.
Därav erhöll man sedan en sorts dricka, kallat honungsdricka, vil-
ket var mycket sött och dracks med stor begärlighet, särskilt av
de unga.

Vaxen, som blev kvar i påsen, hälldes sedan i en panna
och sattes över en koleld samt smältes som talg. Det klaraste av
vaxen siktades ifrån. Därav fick man sedan utmärkta ljusvaxljus,
som voro dyrbara ifall de skulle köpas. De ansågos vara betydligt 138
bättre än vanliga talgljus. Den vax, som blev i bottnen användes
delvis till sämre ljus. Den blandades med talg och kallades de ljus

ACC. N:R M. 467:79.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

man därav erhöll merendels "trösor". Av den bästa vaxen fick man en sort, som användes av skräddarna.

Då man smälte vax till ljus gick det ungefär till på liknande sätt, som vid stöpandet av talgljus. Man använde sig dels av formar, bestående av bleck, dels ock av ett kärl i vilket vaxen upplöstes, och doppade man sedan ljusvekarna i detta tills de blevo lagom tjocka då de upphängdes att stelna. Det var de sämre ljusen, som stöptes på detta sätt.

138
Biskötsel

ACC. N:R M. 467:80.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

139
Ort-
sägner

I Wittsköfle kyrka står en hel del likkistor i vilka de gamla ägarna till Wittsköfle stora gods ligga skrinlagda. I min barndom reparerade de kyrkan och öppnades då också åtskilliga av kistorna. I en av dessa, vari en förnäm herre fått sin plats som farit mycket i andra länder och ävenledes varit i åtskilliga krig, fann man icke något skelett, utan var hela kistan full med linblånor och några stenar. Men den person, som man trodde skulle vara i densamma var alldeles borta och hade säkerligen aldrig heller funnits i den. Man undrade mycket hur med denna sak förhöll sig, men aldrig fick man därpå förklaring.

ACC. N:R M. 467:81.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det var en herre för många år sen, boende å Råbelövs herre-
säte, som var mycket svår. Han kallades också av den tidens folk
för "Onde skytten". Det fanns en gård i Rältved, som han icke lycka- 140
des lägga under Råbelöv oaktat han med både ondo och godo försökt Person-
detta. Men bonden, som därav var ägare hade satt sig i sinnet att och
behålla den. ortsägner

Vid ett tillfälle på Skytten var på jakt i trakten tog han
sig för att skjuta på en skata, som satt på gårdens ena halmtak.
Detta blev därigenom antänt och brann ned i grunden. Men ägaren
byggde så småningom åter upp den. Så var det något år senare då sam-
me bonde gjorde bröllop åt sin dotter, infann sig bland andra vid 141
tillfället samlade skyttar ävenledes en Skyttens utskickade. Han sköt
eld på halmtaket och hela gården brann ned. Nu orkade icke bonden
att uppföra gården mera, men Skytten kom dock ej i besittning av den-
samma emedan den/istället kom under Karsholm.

Då den stränga pesten inträffade, vilken kom till försam-
lingen i form av en gosse, som gick omkring och tiggde, men smittade
ned folket i varenda gård, låste sig Skytte inne i en byggnad, som
han uppfört på en liten holme i parken. Ingen fick tala vid honom
på ett helt år annat än på avstånd och maten han förtärde fördes
från köket över en spång till det lilla huset, samt därifrån genom 142
en glugg på väggen in i detta.

Men även han måste en gång gå hädan, och det är ganska na-

ACC. N:R M. 467:82.

turligt, att den som levat ett sådant liv icke heller kunde få ro i sin grav. Han spökade alldeles förfärligt och var i slottet varenda natt. De som där bodde hade för honom icke någon levande ro. Man fick slutligen flytta kistan ut ur gravkoret i kyrkan ned på en äng i närheten av sjön, där han nedsattes. För säkerhets skull slog man en stor grov ekpåle genom denna. Men "ruckar" någon på bemälta påle kommer Skytten åter upp, och då blir den sista villan helt säkert värre än den första.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

142

Person-
och
ortsägen

ACC. N:R M. 467:83.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

143
En klok

I min barndom hade jag skävern ganska illa, och man visste icke hur man skulle gå tillväga vid botandet härav. Slutligen fick mor veta, att i Virestads socken fanns en person som botade sådana sjukdomar. Hon tog mig med upp till denna kvinna och förde hon mig nio gånger runt en nyöppnad grav. Detta hjälpte och jag blev så småningom åter bra.

Källa

I min barndom fanns det en källa i Virestads socken vilken betraktades som helig, så att man i denna brukade offra både pengar och andra smärre värdesaker. Folk både från Skåne och Småland kommo dit. I all synnerhet trodde man att vattnet var utmärkt då det gällde att bota sig för skabb, en sjukdom, som under den tiden mycket grasserade bland allmogen. Man tvättade sina sjuka lemmar i detta vatten och blev bra. Jag hade själv en gång fått skabb på händerna och efter det att jag tre torsdagsmorgnar å rad tvättat dessa vid källan, gick det alldeles bort.

144

ACC. N:R M. 467:84.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

144
Trollens
skatter

Vid ett tillfälle under min barndom hade jag av mor sänts ett ärende till Hjärsås. Då jag kom i närheten av Mätteli i Prästamarken fick jag nere i ett djupt dike se något, som föreföll vara rivjärn, och det i stor myckenhet, minst ett helt lass. Det glimmade som om det varit silver. Jag blev rädd och förskrämd samt sprang allt vad jag orkade mot hemmet. Där omtalade jag för mor vad jag hade sett. Hon svarade blott:"vad du var dum pojke! Du skulle tagit med dig hem av sakerna du såg. Du kan vara säker på att det var renaste silver. Du är icke den ende, som sett sådant vid Mätteli." När far kom hem från Skogen följde han med tillbaka dit, men funno vi ingenting kvar. Allt var som bortblåst. Men mor hade helt säkert rätt. Det var trollens skatter jag sett.

De gamla höllo före att backen där jag såg dem - Mätteli - gemenligen kallad, har sitt namn av en piga vid namn Mätta, som där en gång av trollen i den närbelägna Hyltaskogen blivit bergtagen. 145.

ACC. N:R M. 467:85.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Min far brukade alltid tala om att på gränsen mellan Svenshults
församling i Skåne och Wirestad i Småland brukade alltid en drake
fara fram, som bevakade en stor skatt. Man höll också före, att om 146
man kastade en tupp i gapet på honom skulle man komma åt skatten. Drake
Men han flög framåt så förfärligt fort att det var lättare sagt än
än gjort.

Det var emellertid ett par personer, som befunno sig vid den
plats där draken brukade fara. Just som han flög upp ur högen
lyckades en av dessa kasta tuppen i hans gap. Därmed gav han sig
bort så att de med sina medhavda verktyg lyckades komma i gång med
grävningen. Men då de kommo ett stycke ned i högen, just vid det 147
ställe i denna där de trodde, att skatten låg förvarad började det
helt plötsligt att spruta eld och rök omkring dem. Och vad värre
var, de sågo också att det brann hemma i den by där de hörde hemma.
De skyndade i väg dit, men där funno de allt på sin plats. Icke ett
hus var brunnet ned och de förstodo att det var en synvilla.

Avskrift

ACC. N:R M. 467:86.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den som föddes med tänder i munnen, om blott en enda, var alldeles osårbar i krig. På honom bet icke svärd. Han kunde heller icke drunkna samt blev gärna med tiden en stor och förmögen man. 147

Då man som barn fällde en tand skulle man kasta den över taket under utrop:"mus, mus, mynta, giv mig en vit tand och icke en gul," annars fick man gula och dåliga tänder. *Tandfällning

Drömde man sig fälla en tand var detta liktydigt med att det snart blev dödsfall i släkten. 148

" Vilmar Sjöquist "

ACC. N:R M. 467:87.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
148 ARKIV

Tand-
fällning

Vid äldre tider skulle man i händelse man fällde en tand kasta denna i spiseln under det man sade:"giv mig en bentand och icke en gulltand.

ACC. N:R M. 467 : 88.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

148

En person petade tänderna med en spik. Sedan slog han denna i ett träd. Därmed mistade han själv tandverken. Men så kom det en stackars man och högg trädet. Och denne fick nu en förfärlig tand-

149
Tandvärk

verk. Detta kunde botas på så sätt att om någon sköt ett skott över huvudet på denne senare, återkastades verken på den förste, som satt den i trädet.

Om det var barn som hade ont i tänderna brukade man att lägga en tråd om den dåliga tanden samt draga till med denna så att tanden rycktes ut. Lossa John hette en naturläkare här i Broby. Han brukade att draga ut tänder med tång. Han var våldsam o ta. Efter honom brukade en häradstjänare vid namn Flink att draga ut tänder. Det gick galet för honom i bland. Han tog ut en tand på en bonde i Hjärsås, så att hela ansiktet svullnade upp och bonden dog rentav på grund av den behandling han fått.

150

I Kviinge socken fanns det en smed som hette Dyk, boende vid Västerslöv, som brukade taga ut tänder och det var icke gott att

Tandut-
tagare

släppa till för honom. Det berättas nämligen att han använde sig av en vanlig smedtång.

I Emitslöv var det en skräddare Lundström, som tjänstgjorde

Tandut-
tagare

som tanduttagare. Han hade en liten tång med vilken han tog de sjuka tänderna.

Hara-Hannan i Tydinge, Broby socken, och en käring i Glimåkra socken brukade läsa bort tandverk. De lade pekfingret på kinden

Tandvärk

ACC. N:R M. 467:89.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mitt för den angripna tanden, varefter de läste några formler, med det resultat att verken vanligtvis gick bort. Åtminstone trodde folk detta. Ävenledes trodde man fordom, att det fanns maskar i tänderna som åto upp dessa. Därför gällde det att föra sådana ämnen till tänderna som kunde döda dessa maskar.

150
151
Tandvärk

ACC. N:R M. 467:90.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hara-Hannan i Tydringe läste bort tandverk på mig, som barn.
Hon knäppte ihop händerna över kinden och höll sedan tummen och pek-
fingret mitt för den sjuka tanden. Under tiden läste hon något som 151
jag ej begrep. Men så mycket förstod jag att det för vart ord hon
sade "lenade" till i tanden och då hon slutade var verken borta.

Om man hade ont i tänderna brukade man icke sällan i min ung-
dom taga en vanlig stor bondböna samt borra ett hål i denna. Sedan 152
skulle man uppsöka en lus i ett huvud och stoppa denna i det borra-
de hålet och därefter lägga bönan i de ihåliga tanden. Hålet i bö-
nan stoppades till med vax. Eller ock skulle man lägga bönan på
en "lase" och binda denna om halsen samt bära den i nio dygn. Under
tiden skulle tandverken absolut gå bort.

Ett medel mot tandverk var att stiga tidigt upp samt koka
varmt vatten, helst före solens uppgång, och därefter preka tanden
med något så att den blödde. Minst tre droppar blod skulle man låta
rinna i vattnet, som därefter skulle slåss ut på en korsväg. Där-
med hade man befriat sig från tandverken, som emellertid den stacka-153
re erhöll, som kom först gående på samma korsväg, såvida han icke
före passerandet gjorde korstecknet. Ifall detta skedde blev han
frisk. Man skulle därför aldrig gå över en korsväg utan att spotta
tre gånger eller ock korsa sig med hand eller fot. Man kunde aldrig
veta vad dålighet som lurade på en sådan.

ACC. N:R M. 467:91.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hade man tandverk skulle man taga ett hästskosöm, och detta direkt ur foten, och därmed peta tanden så att denna blödde. Sedan hade man att slå sömmet i ett träd och trodde man att dåligheten blev i samma träd. Men den som fällde ett dylikt träd kunde vara säker på att få tandverken, såvida han icke först korsade sig.

ACC. N:R M. 467:92.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Då man som jag nattetid befarit Immelnsjön, har man icke sällan fått bevittna saker och ting, som förefallit rätt så underliga. Vid Rörvik har jag sålunda ofta sett bloss komma farande, del på marken, dels å sjön. Ibland ha de företett en avlång form under det att de åtrigen vid andra tillfällen varit runda.

Det finnes i Kylingamarken (Hjärsås församling) en sten under vilken en person skall ha legat gömd under kriget 1808. Föräldrarna, som voro bondfolk, bodde i Dönaberga och buro de under en längre tid ut mat till honom där han låg dold i skogen. Han lyckades också begå sig utan att vare sig bli fasttagen eller efteråt straffad. Men så trodde man också att länsmannen blivit mutad. Annars skulle det aldrig kunnat gå.

Under snapphanetiden uppehöllo sig dessa mycket på holmarna i Immelnsjön och det påståss att de där nedgräft stora skatter ehuru de äro svåra att komma åt. På vissa ställen ha de uppkastat riktiga vallar så att det visar sig att de ämnat försvara sig i händelse av anfall. På Höjön kan man ännu få se lämningar av deras kojor, som de där haft.

Prästön har sitt namn därav, att på denna uppehöll sig under en längre tid en präst, som måst rymma från Knislinge där han varit boende, emedan han förgiftat en mängd svenska knektar, som han trakterat med öl och brännvin. Man hotade honom till livet och uppehöll han sig en hel sommar på en ö i Immeln, som därefter

154

Bloss

Person-
sägen

155

156

ACC. N:R M. 467:93.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kallats Högön. Gudstjänsten uppehöll han samtidigt och kan man ännu få se en stenhop där, som uppgives ha begagnats till predikstol. Han lyckades sedan komma över till Danmark där han för sin bragd fick ett helt pastorat. 156

Förr i världen högg man mycket skog i trakterna av Immelnsjön, vilken man forslade på flottor över denna. Ett par bönder i Skärsnäs hade sålunda oaktat förbudet å eke, lyckats fälla ett par väldiga bjässar, som de sedan voro i färd med att transportera ned i sjön i avsikt att därefter föra dem till Torsebro att användas till kvarnaxlar. Under transporten märkte de emellertid att ett par hejderidare, som fått nys om företaget, voro på spaning. Bönderna visste därför ingen annan råd än att sänka de väldiga stockarna i sjön. Och där ligga de än i dag. Jag vet var platsen är och en vacker dag skall jag söka taga reda på dem. Gömda skatter 157

Det finnes för resten många sådana skatter i Immelnsjön, representerande högst betydliga värden. Någon gång under 1700 -talet hade en del av de därvarande bönderna i Breanäs huggit en oerhörd mängd ekträd i skogarna där uppe. De hade därav fått ihop en hel flotte, som de ämnade föra nedåt sjön och sedan transportera vidare. De hade lagt den på isen ett gott stycke ut i sjön. Överst på flotten var en del ål, för att avleda alla misstankar i händelse man råkade ut för skogsbetjäningen. Men så inträffade det ledsamma för bönderna, att när isen brast gick hela flotten ned i Gömda skatter 158

ACC. N:R M. 467:94.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

djupet. Det blev icke så mycket som ett träd kvar, väl sammanfogad som den var. Och där finns den allt fortfarande kvar. Platsen är belägen i en vik mitt för Breanås gårdar ungefär vid den plats där Ramviks plantskola nu är belägen. Jag har själv en sommar, då det var lågt vattenstånd sett den och vid något tillfälle, då vattnet blir ringa i sjön skall jag taga ihop med bärgningen. Då ek ligger i vattnet blir det lika bra, hur länge det än där ligger kvar.

159 Gömda skatter

Vid Almö i Kviinge socken skall ett slag stått mellan svenskar och danskar som befunno sig ömse sidor om den där belägna Kumle bro. Under min barndom fanns det flera kvarnar i närheten av denna. Delvis tillhörde dessa Kviinge bönder, men Almögården hade en sådan. Alla voro små och oansenliga och gingo under benämningen "skvatter".

Kvarnar

Det finnes en djup dalgång i norra delen av Vånga socken, belägen icke så synnerligen långt från det vid sjön Immeln belägna Skärsnäs, kallad Kastagropen. I denna uppehöllo sig under lång tid snapphanarna och företogo därifrån strövtåg utåt de kringliggande bygderna för att passa på de svenska strövkårer, som vågade sig dit upp. Men en gång hade en av de svenska befälhavarna fått reda på var snapphanarna hade sitt tillhåll. Han lyckades kringskära dem vid Kastagropen, så att endast ett litet fåtal lyckades undkomma. En del nedgjordes, en del förde han som fångar

Snapphanar 160

ACC. N:R M. 467:95.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
161 ——

Ljumma gubbe

med sig till det svenska lägret vid Trolle Ljungby.

Förr i världen fanns det en jätte, boende vid Immelnsjön kallad Ljumma gubbe. Jag har själv varit ägare till den mark, där Ljumma backe är belägen, i vilken han sades vara boende. Han har uppenbarat sig i många former och vid skilda tillfällen. Tidigt en morgon på sensommaren, före solens uppgång skulle Näsa-Per bege sig ut på fiske, eller se om sina i sjön utsatta "tyar". Därvid fick han se en väldig gestalt gående av och an på vattnet, sysselsatt med slåtterarbete. Han var hög som en fura och hade en väldig lia, med vilken han högg fruktansvärda hugg. Per fick klart för sig att det var Ljumma gubbe, som han vid detta tillfälle sett.

ACC. N:R M. 467:96.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det hände icke sällan under min ungdom, då vi körde med varor till Kristianstad, att vi blevo utsatta för varjehanda spökeri eller saker som icke kunna förklaras. En natt då jag kommit i närheten av det i Förslövs socken belägna Roslätt fick jag på avstånd se tre ljus lysa framför mig på vägen. De följde mig ända till Förslöv, samt dansade runt omkring vagnen. Ibland voro de långa, ibland breda, men då jag kommit till Förslövs kyrka tappade jag fullkomligt bort dem. 162 Spökeri

I närheten av Bivaröd, Knislinge socken, brukar man icke sällan se ljus lysa och varjehanda spökeri uppenbara sig. Många som där under mörka vinterkvällar kommit fram ha blivit skrämda och en och annan ha ävenledes råkat ut för något i vädret så att man blivit sjuk. Spökeri 163

ACC. N:R M. 467:97.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I närheten av Röltved i Fjälkestads församling, icke synnerligen långt från vägen mot Hjärsås, finnes det en plats, gemenligen kallad Bruali. Där skall en brud en gång efter vigseln i Fjälkestads kyrka ha blivit rövad av snapphanarna. Mannen hennes var från Hesslekärr och det var meningen att de unga tu där skulle bosatt sig. Emellertid fördes den stackars kvinnan av de djärva sällarna uppåt de stora skogarna, där de hade sitt tillhåll, och hölls hon fången av dem därstädes under sju långa år. Hon hade också under tiden erhållit flera barn tillsammans med den snapphaneanförare med vilken hon sammanlevde. Så hände det en dag, att hon helt plötsligt lyckades komma till tals med en person från hemtrakten, som i ett eller annat ärende kommit upp i den skogstrakt där hon hölls fången. Vid ett tillfälle hade hon fått lov av anföraren att få gå till en något avlägset belägen gård, i riktning mot hemmet. Under det hon vandrade tillbaka släppte hon här och där utmed vägen några papperslappar, som skulle vara ett tecken till de sökande, att följa dem. Dessa voro icke sena härtill, och så lyckades man uppspåra hennes vistelseort, vilket skedde vid ett tillfälle, då anföraren och hans folk voro borta. De behövde därför icke bruka det våld, som de annars varit beredda på att använda. Hon fördes nu med sina barn ned till gården i Hesslekärr, där hon sedan levde i många år tillsammans med sin lagvigde man. Barnen,

163
Brudrov
Aa 95

164

165

ACC. N:R M. 467:98.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

som hon haft med snapphanen, fostrades upp tillsammans med de övriga och blevo de alla goda och hederliga människor.

Min farfars far, som levde under snapphanetiden, blev en gång tvingad att köra ett lass gods, som snapphanarna hade rövat, till Kumle bro i Kviinge socken. Man lovade att han skulle undslippa med livet ifall han gjorde detta. Meningen var emellertid att han skulle lämna såväl godset som och häst och vagn åt danskarna, som där hade sitt läger. Bonden anlände utan vidare äventyr eskorterad av snapphanarna till lägret. Ankommen dit bad han att få vattna hästarna i den nedanför belägna ån, vilket beviljades. Han var emellertid icke värre vid sig än att han lät dessa simma över ån, så att han kom till den andra sidan. Sedan fortsatte han allt vad han kunde uppåt vägen och lyckades på så sätt rädda sina hästar. Men skjutsen fick han lämna kvar åt danskarna vid Kumle bro.

Det finns en stor gravhög strax söder om Fjälkestads kyrka, där sedan gamla tider en hel del dålighet brukat uppehålla sig. Högen kallas gemenligen Skälle hög. Man har därstädes trott troll brukat uppehålla sig, och att en dem tillhörig stor bock brukat bräka, så att det hörts vida omkring. Man har ävenledes hört höns där kackla, varav man drager den slutsatsen, att en skatt i bemälta hög skall vara nedsatt.

Ävenledes trodde de gamla i den bygden att det gick en underjordisk gång emellan samma hög och Fjälkestads mitt emot belägna kyrka. För en del år sedan blev högen undersökt och befanns då vara en gravhög.

165

Snapphanar

166

167

Dålighet (Skälle hög)

ACC. N:R M. 467:99.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vid Rualöfs kulle i Färlövs sn syns ofta ett ljus löpa
nattetid. Orsaken härtill skall vara den, att en person där en 168
gång i tiden skjutit sig och får sedan springa där ända tills Spöke
domedag som ett spöke.

För många år sedan fanns det ett spökeri i en gård i Önne- Spökeri
stad, som gjorde mycket väsen av sig och bidrog till att folk
från olika håll kommo dit för att se huru det gestaltade sig. Det
var en bonde som hade dött och trodde man det var denne som gick
igen. Han hade nämligen levat ett orättfärdigt liv och till och
med lyckats lura själva länsmannen. Av denne hade han köpt ett par
hästar och hade länsmannen vid försäljningen sagt:" du kan betala 169
dem när du kan." Tiden gick och sluligen ville kommisaren ha be-
talning för hästarna. "De skulle jag ju betala då jag kan," för-
klarade bonden med tillägg att ännu hade han icke kunnat och Gud
vet när han kom dit hän. Dit kom han aldrig. Länsmannen processa-
de till slut med honom under fordran på betalning. Vid rätten
upprepade bonden vad han sagt, att han av säljaren fått anstånd
med betalningen tills han hade lägligt tillfälle. Rätten kunde
icke heller döma honom. Han gick fri. När bonden dog fanns det
ingenting att få.

Efter döden gick han igen. Jag vet det själv, ty sent en 170
afton, då jag gick förbi gården, såg jag honom stå livs levande i
porten till denna. Han var klädd i fårskinnspäls och träskor,
precis lika dan som han brukade att stå där, då han levde.

Sh. Uppt. Fröj Peter Johnsson, Färlöv

Färlövs sn 1923

Dygl.

ACC. N:R M. 467 : 100.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Spökeri och varsel finns det på åtskilliga av de gamla herregårdarna här i Färlövs socken. Jag har själv upplevat en oförklarlig händelse, som bekräftar detta. Jag satt en sommarkväll vid skrivbordet och skrev ett brev. Det var just i skymningen och fick jag då se tre damer, av vilka den ene var alldeles vitklädd gå förbi fönstret. De försvunno samtliga i den utanför belägna trädgården. Undrande vad det kunde vara för främmande som kom så där sent skyndade jag ut i trädgården, men ingen av dem stod att upptäcka.

En annan kväll något efter, då jag kom sent hem, gick jag genom trädgården och fick då se en vitklädd dam på något avstånd lutad över en blosterrabatt. Troende att någon främmande kommit under tiden jag varit borta skyndade jag dit, men fann samtidigt att damen ifråga försvann bakom ett par vidlyftiga syrénbuskar i trädgården. Men jag beslöt att icke släppa henne utan skyndade till för att genskjuta henne bakom buskagerna, men ingen fanns, som kunde vara att förlikna vid en kvinna. Hon var och förblev borta. Jag har sedan talat med äldre personer å gården och ha dessa sagt, det ingalunda vara ovanligt med denna spökgestalt vid gården.

170
Varsel o spökeri
171

172

ACC. N:R M. 467:101.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Härom året spökade det alldeles förfärligt i en gård i Söndraby (Oppmanna sn). Det hade kommit en ny ägare dit, och denne kunde icke bo där. Det tjöt och visslade i gården, varjämte möbler och husgeråd kastades omkring så det var livsfarligt att sticka näsan i rummen. Ingen människa kunde vara där. Gården hade i flera hundra år varit i en och samma släkts ägo och den nye ägaren blev emottagen på ett sätt, att han där icke kunde stanna, utan måste ge sig ut bäst han kunde. Han lät uppbryta golvet och fann också en del ben under detta, som häntydde på att ett brott en gång i tiden där blivit begånget och en människa nedgräfts. Sedan dessa ben flyttats till kyrkogården blev det väl en smula lugnare i gården, men bonden blev alldeles utfattig och måste slutligen gå ifrån gården. Den forna släkten, som ägt gården, synes icke ha valat godkänna honom som ägare.

172 Spökeri

173

Under min barndom var det vanligt, att man plockade en stor bukett med alla sorters blommor, midsommarsaftonen. Denna hängdes sedan i taket i stugan. Denna kvast gömdes sedan och brukade mor ge fåren den till foder julaftonen. Man trodde att de därigenom skulle bli friska under det kommande året. Man hade lärt sig detta i Tydinge och hade de aldrig ett får i den gården som dog. Även hemma voro alltid fåren friska.

Midsommar

174

Under de somrar då lågt vattenstånd var rådande brukade man samlas vid Broby bro i avsikt att fiska lax. Meddelst långa

Laxfiske

ACC. N:R M. 467:102.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

störar drev man sedan laxen söderut mot Mannagården och stod man för ändamålet så tätt intill varandra att hon icke kunde komma emellan. Tvärs över ån norr om Mannagården stod nu folk i dubbla led. 175
Kom någon lax i närheten av dem blev den utan förskoning ihjälslagen Laxfiske
eller stucken med de ljuster, som man medförde. Lyckades hon passera genom det ena ledet fick hon gärna bli kvar vid det andra och var det sällan någon lax lyckades komma undan. Man fick ibland ända till 20 à 30 stora laxar under ett sådant fiske.

Nu för tiden finns det icke en lax norr om Torsebro. Sedan kraftstationen blev där har man väl knappast tagit en enda därstädes. Söder om Broby i närheten av Mannagården, brukade man förr under höstarna få se laxen, som lekte, men om man nu går dit skall man icke få se en enda lax, allt beroende på att fisken icke kan . 176
komma över de "laxtrappor", som man visserligen anbringat vid Torsebro, men som ingen lax går på.

Det fanns tre dagar i februari, som av de gamla kallades " de förkastade dagarne." Alla de som råkade att födas på dessa dagar blevo kältringar, för vilka det gick galet. Ej heller skulle man på dessa dagar hålla gille, fira bröllop eller barndop, ty då gick det merendels icke väl. De som föddes på dessa dagar ansågos också av en del personer icke bliva saliga. Förkastade dagar

Vi hade till Slättarp en liten husbehovskvarn, eller "skvatta", som den gemenligen benämndes. Den var cirka 10 alnar i En liten kvarn

ACC. N:R M. 467:103.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

fyrkant, försedd med ett litet vattenhjul, beläget utanpå. Där inne fanns ett par mindre stenar som far någon gång avhämtat i Höör. På denna kvarn malde vi emellertid grovmjöl, malt och vad som behövdes till kreaturen. Det finsiktade mjöl som behövdes till julen läto vi mala i Knislinge eller Torsebro. Den var till och med ställd så att man kunde mala bovetegryn på den. Under den tiden odlade vi nämligen alltid bovete till gården. Då vi skulle begagna oss av kvarnen var det vanligt, att man lade en säck tvärs över hästryggen och så red man över skogen till denna. Utanför stod ett träd vid vilket hästen fick stå tills säden blivit förmalen. Man brukade ofta mala på nätterna och hörde det till vanligheten att man malde två tunnor på en natt. Så kom det ett stort vattenflöde, som ryckte loss hela kvarnen och förde denna med sig ett långt stycke tills den slutligen blev stående på en mad. Men den blev aldrig mera återuppsatt.

177

En liten kvarn

178

Det fanns under min barndom ett regemente, som gemenligen gick under benämning "Kungarna" vilket flyttades till artilleriet i Kristianstad. En som tjänat på detta vid namn Levin flyttade till Broby och slog sig ned där. Man höll före att denna var i besittning av dåliga konster så att han kunde trolla. Smålänningar, som färdades till Kristianstad med smör och honung brukade ofta taga in hos Levin och spelade denne ifrån dem såväl penningar som smörbyttor och vad de nu förde med sig. En del sökte honom, dels för sjukdomar och dels för att själv kunna göra andra skada eller för sådan, som de blivit

Svartkonst bok

179

ACC. N:R M. 467:104.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tillfogade av dåligt folk. Levin hade en svartkonsbok, vari fanns röda bokstäver och brukade han att läsa i denna för att därigenom söka få fram vad han önskade. Det var också en hel del "gubbar" i denna bok, och skulle den sökande offra visst belopp åt den av dessa, som han vid tillfället åberopade. På så sätt lurade han till sig mycket pengar. 179 Svartkonst bok

Det var en tjuv, som skulle ha spö vid "tjuvapålen" utan för häradshäktet i Broby. Tjuven kunde emellertid så mycket att han ställde svedan på en katt, som befann sig i närheten. För vart slag profossen slog skrek katten alldeles förfärligt. Det var svedan av slagen som drabbade honom under det att tjuven gick fri. Trolleri 180

Vi brukade ha "funtanell" på hästar. Man stack för ändamålet hål i bringan med en nål. Därefter skar man av hår från rumpan av vilket man snodde en tått. Denna förde man sedan genom det nämnda hålet och knöt ihop det med två "träknavringar". Det retade sedan alldeles förfärligt, vilket naturligtvis var ändamålet. Knavringarna smordes med terpentin för att såret skulle hålla sig rent och friskt. Hästar 181

Ett annat slags funtanell, som man använde för hästar var att sticka ett hål i bringan på djuret och sedan stoppa in en läderbit, stor som en tvåöring. Denna skulle sedan räta ut, efter det att den först blivit insmord med terpentin. Hästar

ACC. N:R M. 467:105.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

181 ——
Hästar

För kvarka brukade man en pörnpel med varm tjära samt hösmolk. Denna fastbands om hästens nos, så att han inandades tjäran i vilken lagts en glödgad järnbit så att den blev varm.

182

Skroffel botades med saltsjövatten och levertran. Jag har själv i Blekinge, då jag varit efter sill, hämtat hem sådant för detta ändamål.

Såkaka

De gamla hade alltid då de sådde, en bit bröd i sädeslåbet. Detta skulle man sedan ge dragarna och trodde man dels att dessa därav skulle bli starka, dels ock att det skulle befordra växtligheten.

Blåkulla färd

Det var en käring i Snöarp, Risby sn, för många år sen, vilken en skärtorsdagafton skulle fara till Blåkulla. För ändamålet hade hon skavat malm ur kyrkklockorna, vilket gav henne kraft att flyga. För ändamålet begagnade hon sig av en spinnrock. Hon for sedan fram i form av en virvelvind. Då hon kom över Bossarp var det en torpare, som anade oråd. Han höll på att komma i vägen för virvelvinden varför han fick upp sin kniv och kastade denna mot densamma. Allt med det resultat, att käringen fick ett hål i låret så svårt att hon därav haltade så länge hon levde.

183

Person-
sägen

Det fanns för en del år sen en gubbe i Njura, Broby sn, kallad Tjojare-Pern, som fått för sig att en levande orm krupit i honom. Detta hade skett vid ett tillfälle då han var ute på höstarbete och han lagt sig att sova middag. Man satte en mjölkbytta

184

ACC. N:R M. 467:106.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

med spenvarm mjölk framför honom och lyckades också locka ut ormen med denna. 184

Vid ett tillfälle då min svärfar under slåtterarbete låg middag kröp en orm tvärs över honom. Han vaknade vid detta och lyckades få honom undan, annars var han övertygad om att ormen skulle krupit i honom.

Själv låg jag middag under höstarbete och var det en orm, som kom krypande tvärs över mig. Jag hade emellertid en jakthund med mig och denne var så förståndig, att han ögonblicligen högg ormen, så att faran avlägsnades.

För många år sen var det en krämare som gick omkring vilken fått för sig, att han hade en kofluga i huvudet. Det var rakt omöjligt att få detta ur honom. Han påstod att den krupit in i öronen på honom och att han alltid levde. Han uppgav sålunda att han hörde henne surra då och då. När så skedde blev han alldeles vimmelkantig. 185

Då Johan var gårdsdräng i Uddarp gick han där förbi ett busksnår i en torvmosse. Där låg en orm, som var så tjock som ett vanligt manslår och med ett huvud som ett katthuvud. Han var grå till färgen. Johan vågade aldrig mera gå där. Orm

Jag såg en gång för många år sen i det s.k. Kröppetäppet vid Nordanå en orm, som var åtminstone tre alnar lång och så tjock som tvärs över min arm. Orm

ACC. N:R M. 467:107.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

186
Orm

I Stänkeslycke mark finnes en sandgrav, där ormar brukade uppehålla sig i så stort antal, som om man stjälpt ut ett helt tvåbetslass. Särskilt var detta förhållandet på vårsidan. Sedan försvunno de så småningom, så att frampå sommaren förekommo blott enstaka sådana.

Orm
187

Då jag övertog min fädernegård Slättarp fanna der snokar eller "tomteormar" som man ävenledes brukade kalla dem, att de kröpo snart sagt överallt. Särskilt i ladugården funnos sådana i stor myckenhet. Mina föräldrar hade skyddat dem på alla sätt ansende att de burit lycka till gården. Men jag ville helst göra mig av med dem. Man hade brukat ge dem mjölk i ladugården för det man skulle ha tur med kreaturen, men det frågade jag icke efter, utan slog ihjäl dem var de än förekommo. Mor varnade mig under påstående att det kom mig aldrig väl, men jag skonade de icke och märkte icke heller att jag därav hade obehag.

Gammal allé
188

I min barndom var landsvägen mellan Marklunda och Broby kantad med stora aspar, så att hela vägen var som om det varit en allé. Det tog sig mycket vackert ut. Gustaf III hade förordnat att landsvägarna skulle på detta sätt planteras så att man kunde se vägen på vinternätterna. En livlig trafik var det också på landsvägen natt som dag. Under 1850 talet högg man ned alla dessa vackra träd och nu ser man icke ett enda utom i närheten av Marklunda, där några sådana ännu stå kvar.

ACC. N:R M. 467:108.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Paddor spelade en stor roll i äldre människors inbillning.
Hittade man en sådan med en sten under hakan, skulle man taga
denna emedan man med den kunde åstadkomma varjehanda trolldoms- 188
konster. Bland annat höll man före att med denna sten skulle 189
man kunna framställa guld eller söka reda på varjehanda skatter. Paddor

Man skulle vara försiktig under skörden så att man icke
med en lia högg en groda så att hon tog skada. Detta åstadkom
olycka. Det hände sålunda vid ett tillfälle att en dräng under
skördearbete högg till en padda av rent självsvåld. Men när han
på kvällen skulle gå hem snava och högg han sig så illa i hal-
sen med lian att han fick ligga på sjukhus en längre tid.

En bonde, som var sysselsatt med skördearbete hade när
huggit till en padda, som låg ute i rågfältet. Han tog henne på
en käpp och bar henne undan så att hon icke skulle komma i 190
vägen för andra. Så gick det flera månader och bonden hade glömt
bort händelsen. En afton kom emellertid en liten man och klappa-
de på dörren. Bonden öppnade och frågade den lille främlingen
om bonden och hans hustru ville följa med honom. I all synner-
het hans hustru. Den lille mannens egen kära hälft låg i svår
barnsnöd och kunde icke föda barnet utan en kristen kvinnas
hjälp. Bonden som tyckte synd om den lille mannen följde med.
Det var icke så lång väg att gå, men det bar ned för och bra
mörkt var det. Bonden och hans hustru följde emellertid med

ACC. N:R M. 467:109.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och snart voro de på ort och ställe. Hustrun hjälpte också till så att den sjuka blev förlossad, varöver de båda små folken uttalade sin stora tacksamhet. Välstånd skulle aldrig komma att saknas vid deras gård. Och särskilt ville den sjuka hustrun uttrycka sin tacksamhet till bonden, som föregående sommar, då hon i sitt havande tillstånd varit ute på åkern, hade räddat hennes liv. Bonden förstod då huru det hängde fatt, samt erinrade sig paddan han flyttat på ute i rågåkern.

191 Paddor

Om sommaren hörde det till att man skulle vara uppe med solen och gå åt vången att där uträtta det arbete man hade för händer. Vid femtiden åt man så smör och bröd samt en sup; män såväl som kvinnor använde under den tiden. Vid ½8-tiden åt man så davern. Den bars dit om det var långt att gå. Det var merendels kål eller ärter, med sovel, eller också kokta eller stekta pantoffler. Middagen åts klockan 12 och bestod denna av bovete eller havregrynsgröt. Bröd och smör, ibland också ost förekom, som efterrätt hade man oftast sur mjölk (syba) eller också drickasoppa. Även till middagen vankades en sup, särskilt om det var vid höst eller skörd. Merafton-nen bestod av äggakaka under det att man till kvällsmat hade kokta potatis och sill, eller också rågmjölsgröt. I denna lades en klick smör och brukade sedan alla doppa i "smörhålan". Om lördagskvällarna var det vanligt att man hade kokad potatisgröt, vilken man sedan

Arbetsliv
Dagordning

192

ACC. N:R M. 467 1110.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

stekte på söndagen.

Om vintertiden hade vi tröskarbetet. Man steg upp vid 3-tiden på morgonen och gick på logan. Snaps samt smör och bröd 193
intogs just som man skulle börja. Detta sattes fram på aftonen Arbetsliv
att vara till reds. Vid 6-tiden, då frukost åts, hörde det till Dagordning
att man skulle ha tröskat sex travar. Det var vanligt att man då åt stekta päror och fläsk samt krösenasylta. Man doppade bröd i denna.

Middag åts klockan 12 och bestod denna merendels av kål eller ärter. Rovor, stekta i ugnen, hörde ock till vanlig spis och mor brukade icke sällan koka soppa på ål. Vi fångade näm-
ligen mycken sådan i Helgeån vid de tider av året då denna gick 194
till, så att det fattades icke. Merafton åt man sällan vid trösk-
tiden. Däremot åt man tidigare kvällsmat - kokta päror, sill eller gröt, varefter man hade att skära hackelse till kreaturen, ett arbete som icke sällan varade till klockan tio. Sen var det att gå till sängs, och blev det icke mycket sovit innan det åter blev fråga om att stiga upp och bege sig på logan.

Det var åtskilliga maträtter, som man under äldre tider använde sig av vilka man icke begagnar i våra dagar. Exempelvis var detta förhållandet med bovetegröt, varjämte drickasoppan också under senare år försvunnit.

Vi ha nu här huvudsakligen talat om vardagsmat. Det vore 195

ACC. N:R M. 467 : ///.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kanske skäl i att också tala något om kalasmaten under min barndom.
Då det exempelvis var begravning anlände icke sällan släktingar
från andra byar och som de kört någon bit väg skulle de undfägnas 195
med en måltid innan man vandrade åstad till kyrkan. Det var mer- Kalas
endels lutfisk och ölsoppa som man då använde sig av. Efter det
liket kastats på, varvid alla begravningsgästerna deltogo samla-
des man i skolhuset där förtäring intogs. Denna bestod merendels
av ost och bröd samt brännvin, som man fört med sig från gilles-
gården. Ringarna skulle vara med om denna förplägnad. Därefter 196
återvände man till gillesgården, där ett väldukat bord väntade.
Å detta fann man utom smörgåsmat, bruna bönor och stekt fläsk,
kokt fläsk och stek, soppa med klimpar samt understundom också
äggakaka. Vidare serverades "nävagröt", som var hårdkokt och sku-
ren i bitar att man kunde hålla den i händerna. Varje kvinna, som
fört gröt med sig skulle själv servera denna och skedde detta lik-
som allt annat i den ordning som vederbörande släktskap bjöd. Till
de olika rätterna hörde ävenledes brännvin.

Bröllopsmåltiden var ordnad någorlunda på samma sätt,
men var denna om möjligt ännu bastantare än någon av de begrav- 197
ningsmåltider, som serverades. Dit hörde också en eller ett par
fiskrätter samt understundom makaroner. Lutfisk och senap före-
kommo även här. Gröten serverades merendels på kvällen, som förut
omtalats skuren i bitar. Vidare brukade man emellan måltiderna gå
omkring med ölkannan samt gorrån, som framförallt kvinnorna tyckte om.